

JULIA KOŁODZIEJSKA* ▶▶

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4279-6575>

Misja Obserwacyjna Unii Europejskiej EUMM Gruzja w latach 2008–2019

European Union monitoring mission in Georgia EUMM in years 2008–2019

Abstract

The article concerns the functioning of the European Union Monitoring Mission EUMM Georgia in the years 2008–2019. The EUMM mission was presented as a tool to guarantee the sustainability of the Sarkozy-Medvedev agreement. It is considered to be crucial to decide what results led to the functioning of the Mission and to determine whether the current situation in the region allows to state that the objectives of the Mission have been achieved and its further occurrence is justified. The article includes the issue of the negative

* Autorka artykułu podjęła się realizacji długoterminowego wolontariatu europejskiego w Gruzji, podczas którego pracowała w gruzińskiej organizacji pozarządowej „For Better Future”, znajdującej się na terenie jednej z osad migrantów wewnętrznych – Tserovani. Misją organizacji jest wsparcie osób wewnętrznie przesiedlonych poprzez szeroką działalność na rzecz społeczności lokalnej. Podczas pobytu na wolontariacie autorka mieszkała w Tserovani, realizując projekty lokalne, co umożliwiło jej zdobycie wiedzy na temat sytuacji wewnętrznej oraz zrealizowania badań niezwykle przydatnych dla powstania niniejszego artykułu. Podczas pracy w osadzie migrantów wewnętrznych autorka miała sposobność wymiany poglądów z obserwatorami Misji EUMM, regularnie odwiedzającymi osadę oraz siedzibę organizacji. Kluczowe dla napisania pracy okazało się wzięcie udziału w patrolu granicznym Misji EUMM Gruzja oraz zwizytowanie wraz z obserwatorami przejścia granicznego w Odzisi.

impact exerted by the limited nature of the mission's mandate on the practical activities of observers for the stabilization and normalization of post-conflict situations. The balance sheet of the Mission's activity and perspectives of its functioning were presented in the form of a scenario of future events.

Keywords: EUMM, observation mission, Russian-Georgian conflict, Abkhazia, South Ossetia

Миссия Наблюдателей Европейского Союза в Грузии МНЕС 2008–2019

Аннотация

Статья посвящена работе Миссии Наблюдателей Европейского Союза МНЕС в Грузии в 2008-2019 годах. Миссия МНЕС была представлена как инструмент, гарантирующий устойчивость соглашения Саркози-Медведев. Крайне важным является решить, к каким результатам привела работа Миссии, и определить, позволяет ли нынешняя ситуация в регионе утверждать, что цели Миссии были достигнуты, а ее дальнейшая работа оправдана. В статье рассматривается проблема негативного влияния ограниченного характера мандата миссии на практическую деятельность наблюдателей по стабилизации и нормализации постконфликтных ситуаций. Баланс деятельности Миссии и перспективы ее функционирования были представлены в виде сценария будущих событий.

Ключевые слова: МНЕС, наблюдательная миссия, российско-грузинский конфликт, Абхазия, Южная Осетия

Wstęp

Konflikty mające miejsce na Kaukazie Południowym należą do złożonych – prócz wymiaru etnicznego występuje wymiar geopolityczny, który wynika ze znaczenia tego terenu dla graczy międzynarodowych. Głównym powodem starć interesów jest rola gospodarcza i tranzytowa Kaukazu Południowego, natomiast głównym „aktorem” rywalizacji międzynarodowej jest Federacja Rosyjska (FR). Dla Rosji Kaukaz Południowy jest terenem strategicznym – stanowi „przedpole” Kaukazu Północnego oraz wysunięty posterunek wojskowy. To właśnie dążenia do zachowania integralności wyłącznej strefy wpływów na obszarze „bliskiej zagranicy” były przyczyną szczególnego zachowania Federacji Rosyjskiej, zarówno przed wybuchem

wojny sierpniowej z 2008 roku, jak również tuż po niej. Rosjanie, mając interes w eskalacji konfliktu, skutecznie do niego doprowadzili, a sama wojna była punktem kulminacyjnym narastającej wcześniej wrogości (Adamczewski, 2010, s. 125–126, 131, 134; Blank, 2008, s. 40; Wojtasiewicz, 2010, s. 50).

Od momentu objęcia urzędu prezydenta przez Micheila Saakaszwilego Gruzja uwikłała się jeszcze mocniej niż dotąd w sieć zależności pomiędzy rywalizującymi mocarstwami. Saakaszwili skierował politykę zagraniczną na wektor prozachodni i przy jego poparciu przeprowadził w Gruzji liczne reformy, z których najważniejszą była reforma armii. Jak wskazują badacze, to metody oraz środki, za pomocą których Saakaszwili realizował swoje cele, były poddawane krytyce ze względu na częstokroć nieprzemyślany i impulsywny charakter prowadzonej przez niego polityki. Prezydent dążył do uregulowania sytuacji wewnętrznej terenów wcześniej zależnych (kwestia Adżarii), swoją uwagę kierował na sytuację wewnętrzną Abchazji oraz na ośrodek władzy umiejscowiony w Osetii Południowej (tam Saakaszwili od 2006 roku nieoficjalnie wspierał alternatywne władze, na których czele stał Dmitri Sanakojew). Podjął również próbę uniezależnienia energetycznego Gruzji od Rosji poprzez dywersyfikację źródeł dostaw gazu i ropy. Nasilenie imperialistycznych tendencji Rosji było uwidocznione w mających miejsce od 2004 roku sporadycznych incydentach zbrojnych, kreowanych przez stronę rosyjską. Jednak na rozwój dalszej sytuacji oraz w efekcie wybuch wojny sierpniowej w sposób zasadniczy wpłynęły dwa wydarzenia z 2008 roku, mianowicie kwestia akcesji Gruzji do NATO oraz uznanie niepodległości Kosowa. Sojusz Północnoatlantycki zdecydował o nieprzyznaniu Gruzji planu na rzecz członkostwa ze względu na wciąż nieuregulowany status Abchazji i Osetii Południowej. Powyższa sytuacja umożliwiła zarówno Rosji, jak i Gruzji, drogę do starań o sporne tereny, natomiast uznanie niepodległości Kosowa stworzyło precedens dla państw nieuznawanych. Powstała przestrzeń stała się dla podmiotów, takich jak Gruzja i Rosja, implikacją do przekształcenia występującego między stronami napięcia w otwarty konflikt zbrojny (Adamczewski, 2010, s. 134–136, 173, 176; Janicki, 2009, s. 271, 274–277; Potyrała, 2010, s. 30; Raubo, 2011, s. 115; Urbański, 2016, s. 162; Wojtasiewicz, 2010, s. 48–49).

W oczach Gruzinów to prowokacja przeprowadzona przez Rosję była bezpośrednią przyczyną wybuchu wojny sierpniowej, natomiast według Rosji

podjęte działania były konieczne dla niedopuszczenia do gruzińskiej agresji i polegały na „przymuszeniu Gruzji do pokoju”. Już pierwszego dnia zdawało się, że to wojska gruzińskie mogą odnieść zwycięstwo, gdyż udało im się sprawnie zająć stolicę, a droga w kierunku strategicznego tunelu Roki (szlaku, który Gruzja postrzegала jako rosyjskie narzędzie dla realizacji własnych celów), łączącego Osetię Południową z Rosją, pozostała otwarta. Nie był to jednak moment zakończenia wojny. W następnym etapie konfliktu rosyjskie wojska rozszerzyły inwazję również na gruzińskie tereny. Rozpoczęto od miasta Gori (znajdującego się zaledwie 80 km od stolicy Gruzji), a następnie wdrożono nowy element strategiczny, jakim było rozszerzenie strefy działań o kierunek abchaski. Motywacją sił abchaskich (również rosyjskich) było bowiem odzyskanie kontroli nad terenem położonym w Wąwozie Kodorskim. Bezpośredni atak wojsk trwał aż do czasu przejścia miast, takich jak Zugdidi, Poti oraz Senaki, znajdujących się w zachodniej części Gruzji (Adamczewski, 2010, s. 169, 181, 185; Blank, 2008, s. 40; Horbaj, 2008, s. 33–34; Raubo, 2011, s. 126; Wojtasiewicz, 2010, s. 50–51).

„Operacja przymuszenia do pokoju”, nazywana przez Gruzję „agresją”, została zakończona 12 sierpnia. Po pięciu dniach walki wynegocjowano umowę o zawieszeniu broni pomiędzy prezydentem Rosji Dmitrijem Miedwiediewem, Gruzji Micheilem Saakaszwilim i Francji Nicolasem Sarkozym (działającym w imieniu UE). Unia Europejska nie była w stanie zmusić Moskwy do zaakceptowania żądań swoich oraz Gruzji, jednocześnie nie chciała spowodować jeszcze większych napięć w relacjach z Rosją, dlatego też skoncentrowano się na najpilniejszym problemie – powstrzymaniu wojsk rosyjskich zajmujących gruzińskie terytoria. W wyniku negocjacji Federacja Rosyjska zgodziła się na przemieszczenie w ciągu tygodnia wszystkich wojsk rosyjskich z gruzińskich obszarów znajdujących się w pobliżu Abchazji i Osetii Południowej, rozpoczęcie międzynarodowej debaty na temat przyszłości spornych terenów oraz na wysłanie przez Unię Europejską 200-osobowej Misji Obserwacyjnej. Uzgodniono tym samym sześciopunktowy plan Sarkozy–Miedwiediew, który nie był zgodny z wizją Saakaszwilego odnośnie integralności terytorialnej Gruzji. Plan ten pozostał do chwili obecnej podstawą funkcjonowania powołanej w następstwie konfliktu Misji Obserwacyjnej EUMM (Blank, 2008, s. 40; Horbaj, 2008, s. 35; Wojtasiewicz, 2010, s. 51).

Pomimo ustaleń wojska rosyjskie nie opuściły Abchazji i Osetii Południowej, nastąpiło wznowienie działań wojskowych. To właśnie unilateralizm Rosji uznaje się za najbardziej uderzający aspekt wojny pięciodniowej. Na początku września 2008 roku Rosja odmówiła przestrzegania ustanowionego zawieszenia broni, rozszerzyła strefę okupacyjną z terenów Abchazji i Osetii Południowej na tereny Gruzji, zajmując dodatkowe terytoria wraz z obwodem Achalgori (znajdującym się pod gruzińską administracją), żądając zmiany reżimu w Gruzji, uznania Abchazji i Osetii Południowej oraz zaprzestania dozbrajania państwa gruzińskiego i udzielania pomocy humanitarnej przez Stany Zjednoczone. Większość wojsk rosyjskich wycofała się ze swoich pozycji dopiero po 22 sierpnia 2008 roku, a niektóre oddziały po osiągnięciu porozumienia o zawieszeniu broni, a więc 8 września 2008 roku. Wtedy też konflikt przeniósł się do sfery dyplomatycznej, w której rozpoczęto spory o odpowiedzialność za podjęte działania (Blank, 2008, s. 39; Misja wyjaśniająca, 2010, s. 86; Wojtasiewicz, 2010, s. 52).

Skutki społeczne, do jakich doprowadzają konflikty, a w szczególności konflikty o podłożu etnicznym, są często pomijane i lekceważone na korzyść rozważań politycznych (Liedel, Marszałek-Kawa, Wudarski, 2006; Marszałek-Kawa, Plecka, 2018). W czasie trwania wojny rosyjsko-gruzińskiej, jak również po wejściu w życie rozejmu, popełniono wiele zbrodni naruszających prawa człowieka, podczas gdy obowiązkiem sił posiadających kontrolę jest ochrona ludności cywilnej. Podstawowym naruszeniem dokonany przez każdą ze stron była utrata życia osób cywilnych. IIFMCG (Niezależna Międzynarodowa Misja Poszukiwawcza) podjęła próbę oszacowania liczby ofiar tragicznych wydarzeń. Strona gruzińska stwierdziła straty 170 żołnierzy, 14 policjantów, 228 zabitych oraz 1747 osób rannych, podczas gdy Rosjanie wskazali 67 osób zabitych oraz 283 rannych. W Osetii Południowej straty szacuje się w wysokości 265 osób zabitych. Podaje się, że łącznie obrażenia odniosło 2–3 tys. osób. Prócz braku odpowiedniej ochrony ludności cywilnej przez Rosję i Gruzję, pozostałe rozpatrywane naruszenia zawierają: przypadkowe ataki z użyciem broni, szeroko zakrojone grabieże i destrukcje etnicznie gruzińskich osiedli przez Osetyjczyków, jak również przestępstwa związane z gwałtami i napaściami oraz braniem zakładników. Ostatnim, niezwykle istotnym skutkiem społecznym wojny pięciodniowej były przesiedlenia. Prawo humanitarne zabrania zmuszania ludności cywilnej do opuszczania

swoich miejsc zamieszkania, chyba że wymaga tego ich bezpieczeństwo lub imperatyw wojskowy. W wyniku wojny w 2008 roku ponad 138 tys. osób zostało zmuszonych do opuszczenia swoich rodzinnych domów oraz przeniesienia się na tereny nieokupowane; osoby te zyskały status osób wewnętrznie przesiedlonych¹ (Council, 2009, s. 48–49; Legucka, 2013, s. 147; Misja wyjaśniająca, 2010, s. 90).

Misja Obserwacyjna EUMM jest pewnego rodzaju łącznikiem między społecznym wymiarem konfliktu a politycznymi decyzjami i w sposób szczególny stara się wspierać swoją obecnością społeczność potrzebującą pomocy przy jednoczesnym staniu na straży regulacji konfliktu. Funkcjonowanie Misji na tle trudnej sytuacji pokonfliktowej zostanie ukazane w dalszych rozważaniach.

Powołanie, organizacja i zadania Misji Obserwacyjnej EUMM Gruzja

Motywacje europejskie na rzecz rozwiązania konfliktu rosyjsko-gruzińskiego

Konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku stanowił wyzwanie dla Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO). W jego wyniku Unia Europejska postanowiła podjąć kroki na rzecz ustabilizowania sytuacji, gdyż objęcie działaniami wojennymi regionu znajdującego się w jej bliskim sąsiedztwie, regionu o znaczeniu politycznym i ekonomicznym, stało się w naturalny sposób sytuacją pozwalającą na wykorzystanie przez UE instrumentów EPBiO. Za podstawę podejmowanej działalności Unii Europejskiej uznaje się naruszenie zasady nieużywania siły oraz prawa do integralności terytorialnej państwa, powyższe naruszenia UE starała się traktować w sposób ukazujący brak akceptacji dla niszczenia uznawanych powszechnie wartości. Z tego względu Unia Europejska zdecydowała się interweniować nie tylko w aspekcie politycznym,

¹ Istotne jest unikanie w tym kontekście określenia „uchodźcy”, a używanie sformułowania „osoby wewnętrznie przesiedlone” lub „migranci wewnętrzni”, gdyż różnica wynikająca z definicji jest kluczowa. Osoby wewnętrznie przesiedlone (IDP – *Internally Displaced Person*) nie przekraczają granic międzynarodowych, aby znaleźć schronienie, a pozostają we własnych państwach, tak też się stało z osobami przesiedlonymi w wyniku wojny pięciodniowej z 2008 roku.

jaki towarzyszył konfliktowi, ale również w aspekcie społecznym – ich wyrazem było przede wszystkim powołanie Misji EUMM. Innym determinantem działalności UE może być fakt „zainwestowania” w Gruzję wielu lat wsparcia, w tym także ekonomicznego. Jednym z efektów szczególnie intensywnej relacji pomiędzy Unią Europejską a Gruzją (mającej swój początek na przełomie lat 2003 i 2004) było włączenie Gruzji do Europejskiej Polityki Sąsiedztwa oraz kształtowanie przyszłego Partnerstwa Wschodniego z wizją uczestnictwa w nim Gruzji. Na terenie Gruzji ówczesnie funkcjonowało aż 15 ambasad państw członkowskich UE oraz delegacja Komisji Europejskiej i specjalny przedstawiciel UE na Kaukazie Południowym. Można wywnioskować, że Unia Europejska nie chciała odwracać się od Gruzji ze względu na jej partnerskie stosunki z państwami członkowskimi oraz na unijne plany odnośnie kształtu przyszłych relacji (Cichocki, 2009, s. 20; Jadi, 2011, s. 8; Marszałek-Kawa, 2003).

Podstawy prawne uruchomienia Misji Obserwacyjnej Unii Europejskiej w Gruzji

Zgodnie z założeniem, pokojowe i trwałe rozwiązanie konfliktu rosyjsko-gruzińskiego z 2008 roku miało opierać się na poszanowaniu zasady niezależności, suwerenności i integralności terytorialnej. W tym kontekście absolutnym priorytetem stało się powstrzymanie cierpienia ludności oraz zakończenie walk zbrojnych. Osiągnięcie powyższych celów zapoczątkowało porozumienie Sarkozy–Miedwiediew (tak zwane porozumienie „sześciopunktowe” o zawieszeniu broni). Już 13 sierpnia 2008 roku na spotkaniu Rady ds. Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych UE (GAERC) omówiono sposób w jaki założenia te mają zostać wypełnione i postanowiono, że w ramach EPBiO zostanie powołana Misja Obserwacyjna EUMM Gruzja, której podstawą funkcjonowania będzie porozumienie Sarkozy-Miedwiediew. W ten sposób zdecydowano o wyborze „opcji pokojowej” rozwiązania konfliktu. Choć w tej kategorii rozważano trzy typy misji: wojskową, cywilną oraz cywilno-wojskową, niemniej jednak uznano, że misja cywilna, w której mogą uczestniczyć obserwatorzy wojskowi, będzie najkorzystniejszym wyborem, przede wszystkim pod względem finansowym. Co więcej, określenie „misja cywilna” nie jest nacechowane przemocą, a wręcz przeciwnie – kojarzy się ze stabilnością. Powyższy wybór wiązał się z długoterminową działalnością

i właśnie od tego momentu Unia Europejska najsilniej jak dotąd zaangażowała się w kwestię gruzińską (Ciupiński, 2011, s. 139).

Porozumienie Sarkozy–Miedwiediew, inaczej nazywane porozumieniem „sześciopunktowym”, zostało ustanowione 12 sierpnia 2008 roku. W swoich założeniach obejmowało następujące postulaty:

1. „nie uciekać się do sił”;
2. „definitywnie wstrzymać walki”;
3. „zapewnić nieograniczony dostęp dla osób niosących pomoc humanitarną”;
4. „siły gruzińskie będą musiały wycofać się do baz, gdzie zwykle stacjonują”;
5. „siły rosyjskie będą musiały wycofać się na pozycje, które zajmowały przed rozpoczęciem walk. Do czasu ustanowienia mechanizmu międzynarodowego rosyjskie siły pokojowe wprowadzą dodatkowe środki bezpieczeństwa”;
6. „otwarcie na szczeblu międzynarodowym rozmów na temat sposobów zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności w Abchazji i Osetii Południowej” (BBN, 2009, s. 1–3; Council of Europe, 2008, s. 6).

Powyższe porozumienie nie zostało przez stronę rosyjską w pełni zrealizowane. Co prawda nie dochodziło do otwartych walk, a użycie siły zostało ograniczone, niemniej jednak miały miejsce groźby militarne oraz sytuacje, w których strona rosyjska nie przestrzegła postanowień. O groźbach użycia siły świadczyło wydane oświadczenie, w którym Moskwa zakomunikowała, że „pozostawia sobie prawo do użycia wszystkich posiadanych przez siebie sił i środków w celu ochrony obywateli Osetii Południowej i żołnierzy rosyjskich”. Mniej obiecująco wyglądała sytuacja z realizacją punktów porozumienia, tutaj wystąpiły liczne odstępstwa i wyjątki. Na początek strona rosyjska nie dopuściła do udzielenia przez Gruzję pomocy humanitarnej na obszarze Osetii Południowej. Uchylenie to wynikało ze szczególnego kontrolowania granicy administracyjnej pomiędzy Gruzją a Abchazją i Osetią Południową, najwięcej kłopotów sprawił jednak sposób w jaki został sformułowany piąty postulat, gdyż pozwolił on zignorować Rosji kwestię wycofania wojsk i utworzyć tzw. „strefy buforowe”, które rosyjski minister spraw zagranicznych Siergiej Ławrow tłumaczył jako potrzebę zagwarantowania bezpieczeństwa. Rosyjskie

zachowanie wywoływało irytację społeczności międzynarodowej, oczekiwano podjęcia przez UE środków zaradczych (Cichocki, 2009, s. 21; BBN, 2009, s. 2–3).

Ze względu na niedopracowanie treści dokumentu określającego zawieszenie broni, 26 sierpnia 2008 roku Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa badał, jakie działania mogą zostać podjęte, aby pozostały zgodne z „opcją pokojową” i jednocześnie wsparły sytuację polityczną w sposób skuteczny. Postanowiono zaktualizować punkty dotyczące zawieszenia broni, uzupełniając porozumienie „sześciopunktowe” tak zwanym „trzy punktowym” porozumieniem zawartym 8 września 2008 roku. Jednym z jego celów było dokonanie korekty błędnie sformułowanego punktu piątego, określającego wycofanie się wojsk rosyjskich na pozycję sprzed rozpoczęcia walk, poprzez dookreślenie warunków oraz terminu wycofania. Sprecyzowano jednak, że całkowite wycofanie się wojsk rosyjskich ma dotyczyć tylko obszarów przyległych do Osetii Południowej i Abchazji, natomiast „rosyjskie siły pokojowe” zostaną zastąpione przez przynajmniej dwustu obserwatorów unijnych w obszarach przyległych do Abchazji i Osetii Południowej – nie natomiast na ich terytorium. W efekcie Rosjanie pozostawili kontyngent wojskowy w separatystycznych regionach, przewyższający liczebnie rosyjskie siły pokojowe, uprawnione do stacjonowania na tych terenach przed konfliktem. Powyższa kwestia do dziś ogranicza możliwości działania obserwatorów. Terytoria takie jak wąwóz Kodori w Abchazji, region Achalgori i Perewi, występujące w strefie konfliktu z sierpnia 2008 roku, nie zostały Gruzji zwrócone, a ludność zamieszkująca wcześniej rejon Cchinwali nie uzyskała pozwolenia na powrót (BBN, 2009, s. 3; Ciupiński, 2011, s. 140; Council of Europe, 2008, s. 1).

Decyzje nadzwyczajnego szczytu Rady Europejskiej z 1 września zapoczątkowały przygotowania do rozmieszczenia Misji. W tym celu wysłano do Gruzji unijnych ekspertów (tzw. misję rozpoznawczą), mających zbadać sytuację w terenie, zebrać istotne informacje i następnie zaproponować wstępny kształt operacji. W założeniu mandat Misji EUMM miał być komplementarny z mandatem istniejących Misji – Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Już 15 września 2008 roku Rada Unii Europejskiej przyjęła „Wspólne Działanie” (tł. *Council Joint Action*), zawierające wskazówki odnośnie skierowania do

Gruzji Misji Obserwacyjnej EUMM, w którym zawarto deklarację Misji: „EUMM Gruzja zapewnia monitorowanie cywilne działań stron, w tym pełne przestrzeganie sześciopunktowego porozumienia oraz środków wykonawczych Gruzji, działając ściśle z ONZ i OBWE w celu przyczyniania się do stabilizacji, normalizacji i budowania zaufania pomiędzy stronami konfliktu, a także do wspierania polityki europejskiej w zakresie trwałego rozwiązania sytuacji politycznej Gruzji”. Mandat Misji upoważnił ją pierwotnie na dwanaście miesięcy, lecz został przedłużony już siedem razy. 3 grudnia 2018 roku Rada Europejska określiła funkcjonowanie Misji do 14 grudnia 2020 roku (Cichocki, 2009, s. 20; Ciupiński, 2011, s. 140; Council of EU, 2008, s. 1; Council of Europe, 2009, s. 13; EUMM Mission, 2019b).

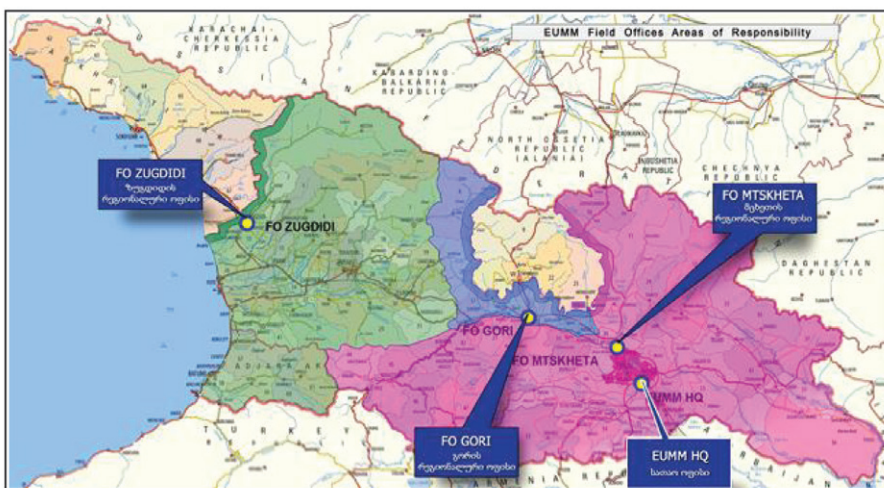
Gruzja do dziś przestrzega ustaleń zawartych w porozumieniu z dnia 12 sierpnia 2008 roku, a mandat Misji jest ważny w całej Gruzji, z wyłączeniem terenów Abchazji i Osetii Południowej, gdyż ich faktyczne władze odmówiły obserwatorom dostępu do terytoriów pozostających pod rosyjską kontrolą, a więc Wąwózu Kodori, rejonu Achalgori, Perewi oraz Cchinwali. Pomimo błędów porozumienia te wprowadziły międzynarodowe mechanizmy bezpieczeństwa oraz stały się podstawą procesu stabilizacji i funkcjonowania Misji EUMM Gruzja (BBN, 2009, s. 3; Ciupiński, 2011, s. 141; EUMM Mission, 2019a).

Struktura Misji

Misja EUMM Gruzja składa się z obserwatorów powołanych z 27 państw członkowskich Unii Europejskiej. Personel stanowią zarówno kobiety, jak i mężczyźni, pochodzący z różnych środowisk. Są to: osoby cywilne, wojskowi oraz policjanci. Nie istnieje jeden określony profil obserwatora, gdyż kluczowe jest posiadanie przez personel o różnych umiejętnościach zawodowych oraz odmiennych doświadczeń, co w efekcie w sposób zrównoważony i skuteczny formułuje zespół gotowy do pracy w specyficznym terenie.

W pierwszym roku funkcjonowania Misji w EUMM wzięło udział 340 osób z 24 państw członkowskich Unii Europejskiej. Można tak znaczną liczbę obserwatorów tłumaczyć dużym zapotrzebowaniem związanym z niestabilną sytuacją, mającą ówczesnie miejsce na administracyjnych liniach granicznych i tym samym z większym zagrożeniem dla społeczności lokalnych. Obecnie w Gruzji działa 197 obserwatorów, a najwięcej osób pochodzi z Rumunii

(24 osoby), następnie ze Szwecji (19 osób) oraz z Polski (14 osób). Kwatera główna Misji została usytuowana w dawnej willi byłego prezydenta Gruzji – Eduwarda Szewardnadze, w Tbilisi. Obserwatorzy są ulokowani w czterech biurach terenowych, rozmieszczonych zgodnie z największym zapotrzebowaniem na monitorowanie oraz wsparcie społeczności lokalnej, a więc w mieście Gori, Mcchceta, Zugdidi oraz w pobliżu terytorium Osetii – w Chaszuri (wcześniej w mieście Poti) (Ciupiński, 2011, s. 141; EUMM Mission, 2019a).

Mapa 1. Położenie biur terenowych Misji EUMM Gruzja

Źródło: strona internetowa Misji EUMM, https://eumm.eu/en/about_eumm/field_offices_map [dostęp 16.05.2019].

Misja posiada uporządkowaną strukturę, która w sposób sprawny umożliwia jej realizację funkcji. Obserwatorzy są jednym z kluczowych elementów funkcjonowania Misji, pozostałe komponenty to:

1. kwatera główna – w jej skład wchodzi Biuro Urzędu Szefa Misji, którym obecnie jest Erik Høeg, i Szefa Sztabu – Kate Feraon. Z tego miejsca zapewnia się wszystkie niezbędne funkcje dowodzenia, kontroli oraz wsparcia;
2. siedziba główna znajdująca się w Tbilisi;
3. biura terenowe mające siedziby w Gori, Mcchceta, Zugdidi oraz Chaszuri;

4. element wsparcia usytuowany w Sekretariacie Generalnym Rady w Brukseli (Council of EU, 2008, s. 2).

Całokształt działalności obserwatorów można podzielić na trzy grupy:

1. działalność na administracyjnej linii granicznej;
2. współpraca z podmiotami politycznymi;
3. współpraca Misji ze społecznością lokalną i organizacjami pozarządowymi.

Powyższe obszary działań realizowane są przez zespoły monitorujące nazywane „patrolami”, z których każdy koncentruje swoją uwagę na odmiennych aspektach. W składzie patroli znajdują się trzy osoby, z reguły pochodzące z różnych środowisk: wojskowy, policjant oraz cywil. Patrol graniczny jest jedną z części składowych zespołu realizującego zadania związane z monitorowaniem administracyjnych linii granicznych obszarów przylegających do Gruzji, pełni także kluczową rolę w budowaniu zaufania pomiędzy stronami konfliktu. Funkcją patrolu granicznego jest zapewnianie swobodnego przepływu osób na przejściach granicznych oraz kontrola przewożonych towarów. Innym rodzajem zespołu występującego wewnątrz Misji jest zespół „dyplomatyczny”, który realizuje zadania „łącznika” między Misją a podmiotami takimi jak organizacje międzynarodowe, rząd oraz rady lokalne. Członkowie zespołu biorą udział w ważnych wydarzeniach społecznych oraz spotkaniach z przedstawicielami lokalnymi. Ich zadanie polega na uświadamianiu społeczeństwa, jak i władz, o funkcjonowaniu Misji oraz podejmowanych przez obserwatorów działaniach. Patrol „dyplomatyczny” odgrywa więc istotną rolę w kontaktach między społecznością lokalną a podmiotami mogącymi wpływać na ich życie (rady lokalne, rząd). Chociaż patrol ten nie został wyszczególniony w komunikatach prasowych Misji EUMM, jego zadania oscylują wokół zapewniania stabilizacji. Poprzez uczestnictwo w spotkaniach obserwatorzy ukazują wsparcie Misji dla demokratycznych przemian, aktywizują społeczność oraz podnoszą świadomość ludności na rzecz demokratycznych wartości. Zespół „dyplomatyczny” w pewien sposób realizuje zadanie budowania zaufania, lecz jego rola w procesie zapewniania bezpieczeństwa i normalizacji stosunków jest najmniejsza. Patrole te oddziałują pozytywnie na kluczowy aspekt pracy obserwatorów, a więc na integrację ze społecznością lokalną, co również w pewien sposób wpływa na poczucie bezpieczeństwa, lecz nie zapewnia go w sposób faktyczny.

Ostatnim komponentem Misji jest zespół wojskowy, który działa czynnie w aspektach zarządzania konfliktem oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa. Powyższe elementy struktury składają się na plan operacyjny i umożliwiają sprawne funkcjonowanie Misji².

Cel i strategia działania oraz główne zasady Misji EUMM Gruzja

Można wyróżnić dwa cele Misji: krótkoterminowy oraz długoterminowy. Jako cel krótkoterminowy Misji określono normalizację sytuacji, dlatego też obserwatorzy monitorowali (i wciąż monitorują) wpływ konfliktu na ludzi zamieszkujących obszary sąsiadujące z administracyjnymi liniami granicznymi, a także sytuację osób wewnątrznie przesiedlonych oraz rozwój ustawodawstwa i polityki, oddziałującej na migrantów wewnętrznych. Uwaga Misji kierowana jest także na pogranicze z Abchazją i Osetią Południową oraz na utrzymanie swobody przemieszczania się lokalnej społeczności. Celem długoterminowym Misji jest przyczynianie się do długotrwałej stabilności w całej Gruzji i otaczającym ją regionie, z tego względu obserwatorzy zajmują się ułatwianiem kontaktu między stronami konfliktu, tym samym ograniczają napięcia i zapobiegają ich powstawaniu³.

Monitorowanie to proces, który w przypadku Misji EUMM przedstawiany jest jako cykl. Nie wszystkie etapy monitorowania prowadzone są przez ten sam personel. Obserwatorzy terenowi mogą być uruchamiani głównie przy gromadzeniu informacji (krok drugi poniższego cyklu) oraz przy przeprowadzaniu kontroli informacji i źródeł informacji (krok trzeci poniższego cyklu). Cykl monitorowania obejmuje:

1. planowanie i identyfikację źródeł informacji (wybór szkoleń, wybór priorytetów monitorowania, planowanie konkretnych umiejętności, planowanie uczestnictwa specjalistów);
2. gromadzenie informacji (etap jest realizowany poprzez własne obserwacje, skargi indywidualne i wywiady, korzystanie z ankiet i kwestionariuszy, uzyskiwanie informacji od innych podmiotów);
3. rejestrowanie poufnych informacji;

² Informacje uzyskane podczas udziału w patrolu granicznym Misji oraz w wyniku rozmów z obserwatorami.

³ Karta informacyjna Misji EUMM. Materiały własne uzyskane podczas udziału w Patrolu Misji EUMM Gruzja.

4. kontrolę informacji i źródeł (ocena wiarygodności źródła);
5. analizowanie znaczenia zebranych danych (Council, 2009, s. 65–66).

Ostatni element, do jakiego doprowadza cykl monitorowania, a więc analizowanie znaczenia zebranych danych, jest niezwykle istotny, gdyż przyczynia się do opracowania zaleceń podmiotów politycznych lub lokalnych instytucji. Priorytetem Misji jest wzmocnienie, a nie zastąpienie lokalnych instytucji. Działania w tym celu mogą obejmować przekazanie raportów z monitoringu oraz rekomendacji (Council, 2009, s. 66–68).

Obserwatorzy realizują swoje cele również w oparciu o kluczowe zasady, które umożliwiają im dążenie do wywierania pozytywnego wpływu działalności Misji na społeczeństwo lokalne oraz na konflikt. Wyróżnia się trzy zasady obowiązujące obserwatora podczas monitoringu:

1. najmniejszej szkody – monitorowanie należy przeprowadzić tak, aby nie poddawać obserwatorów, personelu, świadków ani ofiar niepotrzebnemu ryzyku. Jeśli nie można dać absolutnej gwarancji bezpieczeństwa, to działania ryzykowne muszą być zaplanowane, zminimalizowane i zakomunikowane podmiotom uczestniczącym. Zasada ta wymaga także, aby wszystkie zarzuty względem osoby były traktowane jako niepotwierdzone, do momentu uzyskania pewności;
2. precyzji – dokładność jest kluczową zasadą leżącą u podstaw monitorowania. Stanowi podstawę wiarygodności, bez której monitorowanie prawdopodobnie nie będzie miało pozytywnego wpływu. Dokładność obejmuje faktyczną dokładność zebranych informacji (kto? co? kiedy? gdzie? jak? dlaczego?) oraz dokładność prawną analizy i zalecenia. Precyzja to także monitorowanie czy dane prawo zostało naruszone, wymaga się dokładności prawnej na etapie kwestionariuszy planowania i wywiadu;
3. zasadniczej bezstronności – podstawą bezstronności jest zasada wiarygodności. To od wiarygodności zależy skuteczny monitoring. Obserwator nie może pozostać neutralny w obliczu nieprzestrzegania praw człowieka lub prawa humanitarne. Podkreśla się szczególnie proaktywną komunikację ze społeczeństwem tak, aby działania (lub zaniechania) nie były postrzegane jako faworyzowanie (Council, 2009, s. 70–77).

Zasady najmniejszej szkody, precyzji i bezstronności stanowią rdzeń monitorowania, są fundamentalne dla prawidłowego wykonania wywiadu.

Wywiad jest jedną z głównych metod monitorowania. Pod tym pojęciem kryje się jakakolwiek ustna wymiana zdań z inną osobą, również taką, której charakter pozostaje nieformalny. Charakter wywiadu różni się w zależności od kontekstu, rodzaju informacji oraz od osoby „przesłuchiwanej”. Celem wywiadu może być ustalenie czy zdarzenie miało miejsce, ustalenie faktów, określenie obowiązków lub poprawności działań podjętych przez właściwe organy, a także wydania działań następczych. Niektóre rodzaje wywiadów wymagają od rozmówcy szczególnych kompetencji. Sytuacje takie mają miejsce między innymi podczas wywiadu grupowego; wywiadu, na który składają się różne czynniki: kulturowe, społeczne, religijne lub płciowe; wywiadu, którego charakter wymaga zachowania formalności (wywiad z politykami lub osobami wojskowymi); wywiadu wrażliwego (przeprowadzanego w ośrodku migrantów wewnętrznych lub na miejscu zatrzymania). Aby poradzić sobie w warunkach szczególnych, obserwatorzy są uczeni odpowiednich praktyk wywiadu – w taki sposób, aby pomagać, a nie wyrządzać szkodę (Council, 2009, s. 77).

Obserwatorzy muszą kierować się zasadami dotyczącymi używanego podczas pracy języka. Uznaje się, że powinni mówić w języku mieszkańców danego państwa, jednak o wiele częściej monitorzy pracują przy wsparciu tłumaczy. Język gruziński, ze względu na swoją unikatowość, wymagałby ogromnego zaangażowania jeszcze przed podjęciem przez obserwatorów pracy, natomiast używanie języka rosyjskiego najprawdopodobniej zostałoby uznane za niestosowne. W związku z powyższym powszechne jest korzystanie z tłumaczy, szczególnie w przypadku wywiadów formalnych oraz wywiadów wrażliwych. Praktyka ta jest uznana za standardową. Podaje się, że wiarygodność interpretacji, jaką umożliwiają profesjonalni tłumacze, ma fundamentalne znaczenie w pracy obserwatorów i funkcjonowaniu Misji. Wyróżnia się także zasady obowiązujące podczas przeprowadzania tego typu wywiadów. Określają one chociażby odpowiednie umiejscowienie tłumacza w trakcie rozmowy. To monitor mówi bezpośrednio do rozmówcy (na przykład: „Jak brzmi Twoje imię?”, zamiast – „Poproś, aby podał imię”) (Council, 2009, s. 80–86).

Z każdego wywiadu spisywany jest raport oraz sprawozdanie. Raport jest nieodzownym elementem pracy obserwatorów, gdyż może stanowić faktyczny zapis działania lub zaniechania, natomiast sprawozdanie monitorujące

wskazuje na dane, które dają ogłęd na prawa człowieka, identyfikują problemy oraz ułatwiają wyciąganie wniosków i kształtowanie zaleceń. Celem raportów jest przedstawienie jak największej liczby informacji w sposób rzeczowy, dlatego zawierają one ścisłe kategorie: kto? (sprawca, ofiara, świadek), gdzie? kiedy? jak? dlaczego? Odpowiedź na pytanie, dlaczego dane zdarzenie miało miejsce, jest jedną z ważniejszych praktyk pracy obserwatora i nie jest możliwe bez odpowiedniego wnikięcia w napotkaną sytuację (Council, 2009, s. 88–89).

Na przestrzeni lat funkcjonowanie EUMM musiało zostać dostosowane do zmian w kontekście bezpieczeństwa. Mechanizmem, który najsilnie przyczynił się do rozwiązywania trudnych sytuacji, był mechanizm zapobiegania incydentom i reagowania na nie. W przypadku pojawienia się incydentu lub problemu związanego z bezpieczeństwem obserwatorzy dążą do sprawnej wymiany informacji w celu wyjaśnienia sytuacji i uniknięcia eskalacji konfliktu. Jako szybki i bezpośredni środek komunikacji między stronami konfliktu Misja założyła i prowadzi infolinię, która jest linią telefoniczną. Mechanizm Zapobiegania i Reagowania na Incydenty (IPRM) obejmuje również regularne i doraźne spotkania między stronami konfliktu. IPRM nie zawsze zapobiegał wydarzeniom, często miał charakter reaktywny. W przypadku pojawienia się sytuacji wymagającej pilnej reakcji umożliwiał ją. W tym obszarze obserwatorzy zrealizowali tysiące połączeń na infolinii, poprzez które Misja była w stanie w miarę możliwości rozwiązywać wydarzenia zarówno o militarnym, politycznym, jak i społecznym charakterze. W związku z powyższym można stwierdzić, że Mechanizm IPRM stanowi istotny element podnoszący poczucie bezpieczeństwa ludności pogranicza. Jest platformą Misji dla wypracowania porozumienia oraz najsilniejszym elementem promującym stabilność w Gruzji⁴ (EUMM Mission, 2019b).

Zadania Misji EUMM Gruzja

Określenie pełnego katalogu zadań, w pełni obrazującego wykonywaną przez obserwatorów pracę, jest niemożliwe przez osobę niebędącą członkiem Misji, ze względu na niepublikowanie dla użytku powszechnego raportów

⁴ Karta informacyjna Misji EUMM. Materiały własne uzyskane podczas udziału w Patrolu Misji EUMM Gruzja.

z pracy Misji. Szersze spojrzenie na zadania można wykreować na podstawie omówionej wcześniej struktury oraz strategii, natomiast ich zawężona forma znajduje się w dokumencie powołującym Misję. Zadania Misji EUMM oscylują wokół stabilizacji życia społeczności mieszkających po obu stronach administracyjnych linii granicznych z Abchazją i Osetią Południową, tym samym obserwatorzy dokładają wszelkich starań, aby napięcia związane z konfliktem nie wzrastały. Swoją wkład w realizację powyższych zadań ma praca, jaką na co dzień obserwatorzy wykonują na rzecz budowania zaufania pomiędzy stronami konfliktu. Wszystko to nie byłoby możliwe bez niezbędnego elementu, jakim jest informowanie lokalnych władz oraz podmiotów europejskich o działaniach składających się na trwałe rozwiązanie trudnej pod względem politycznym sytuacji Gruzji. Zadania Misji w dokumencie ją powołującym brzmią następująco:

1. stabilizacja: „Monitorowanie, analiza i raportowanie o sytuacji dotyczącej procesu stabilizacji, w sposób skoncentrowany na pełnej zgodności z sześciopunktowym porozumieniem, w tym wycofania wojsk i wolności ruchu, naruszeń praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego”;
2. normalizacja: „Monitorowanie, analizowanie i raportowanie o sytuacji dotyczącej procesu normalizacji i zarządzania cywilnego, skupiając się na zasadach prawa, skutecznego egzekwowania prawa i uwzględniając oczekiwania społeczne. Monitorowanie, analizowanie i raportowanie o bezpieczeństwie połączeń transportowych i infrastruktury energetycznej oraz o aspektach politycznych i bezpieczeństwa, w tym powrotu osób wewnątrznie przesiedlonych i uchodźców”;
3. budowa zaufania: „Przyczynianie się do zmniejszania napięć poprzez ułatwienie kontaktu między stronami, a także dzięki środkom budowania zaufania” (Council of EU, 2008, s. 2; Council, 2009, s. 64–65).

Tradycyjnie monitorowanie oscyluje przede wszystkim wokół praw obywatelskich i politycznych. Misja EUMM wykazuje się kompleksowym spojrzeniem na występujący problem, przy jednoczesnym dbaniu o przestrzeganie praw człowieka. Takie podejście wydaje się być najlepszym rozwiązaniem w przypadku, w którym często społeczność lokalna nie posiada zaspokojonych podstawowych potrzeb, a brak praw ekonomicznych i społecznych stanowi barierę dla pozostałych praw (Council, 2009, s. 64).

Działania Misji EUMM w Gruzji

Funkcjonowanie społeczności pogranicza

W funkcjonowaniu społeczności pogranicza istotną rolę odegrała kwestia braku swobody poruszania się na administracyjnej linii granicznej (ABL). Między rządem rosyjskim a *de facto* rządem abchaskim i południowo-osetyjskim zostały podpisane umowy w zakresie granic, które stanowią o wspólnym obowiązku ich strzeżenia. Oficjalnie ABL z Abchazją pozostaje zamknięta dla przejścia, występuje jeden punkt graniczny, który znajduje się na głównym moście, nad rzeką Ergurii. Inne „tradycyjne” drogi przez rzekę są uznawane za nielegalne, natomiast oficjalne przejście mogą przekraczać wyłącznie osoby posiadające specjalną przepustkę wydaną przez faktyczne władze w Gali. W przypadku karetek pogotowia występuje jeden wyjątek, który umożliwia im przedostanie się na drugą stronę, a jest nim pozwolenie uzyskane od lokalnych *de facto* władz. Reżim przekraczania linii granicznej jest tak samo restrykcyjny w odniesieniu do Osetii Południowej. W Osetii Południowej nie występują oficjalne przejścia graniczne, a ruch po ABL jest zabroniony. Przejście przez linię graniczną dozwolone jest jedynie dla mieszkańców terenu Akhalgori, lecz wyłącznie w miejscu, w którym wyznaczone zostało przejście graniczne, tym samym miejscowi, którzy przekraczają linię graniczną w celu odwiedzenia rodziny, cmentarzy lub ze względów medycznych, dopuszczają się tego na własne ryzyko. Co istotne, ABL nie jest wyraźnie rozgraniczona, a w wielu miejscach jej lokalizacja pozostaje niezdefiniowana. Dwuznaczność umiejscowienia linii granicznej jest główną przyczyną przypadkowych przejść ABL przez ludność cywilną, jak i przez obserwatorów. Nielegalne przekroczenie granicy niejednokrotnie powodowało zatrzymanie „podejrzanych”. Często zgłaszano przypadki nieświadomego przekroczenia linii granicznej, które dotyczyły rolników i pasterzy zatrzymywanych na ABL w trakcie wykonywania ich codziennych czynności. Brak swobody przemieszczania się ma negatywny wpływ na swobodę pracy w terenie, powoduje napięcia i poczucie zagrożenia dla ludności pogranicza oraz wpływa negatywnie na wiele rodzin rozdzielonych „sztucznie” powstałą granicą. Konsekwencją jest także brak handlu pomiędzy stronami linii granicznej (Rada Europy, 2009a).

W związku z powyższym obserwatorzy w sposób szczególny starają się dbać o swobodny przepływ ludności na ABL. Znaczną rolę w tej kwestii odegrał opisany w dalszej części Mechanizm Zapobiegania i Reagowania na Incydenty (IPRM), który stworzył płaszczyznę spotkań dla przedstawicieli stron konfliktu, umożliwiając bezpośrednią wymianę opinii odnośnie do danego zdarzenia granicznego oraz w miarę możliwości skuteczne rozwiązywanie incydentów.

Działania Misji EUMM Gruzja na administracyjnej linii granicznej oraz na rzecz społeczności pogranicza

Sytuacja na administracyjnej linii granicznej z Abchazją oraz Osetią Południową szczególnie na początku konfliktu charakteryzowała się znaczną niestabilnością, którą powodowały liczne incydenty graniczne. Ze względu na ograniczony dostęp patroli Misji na tereny Abchazji oraz Osetii Południowej, obserwatorzy nie zawsze byli w stanie przeprowadzić pełny wywiad i skutecznie rozwiązać dane zdarzenie.

W 2008 roku, pomimo zakończenia działań wojennych, 10 gruzińskich policjantów zostało zabitych na obszarach przyległych do granic administracyjnych Osetii Południowej i Abchazji. Napięcia na ABL były równie intensywne w pierwszą rocznicę konfliktu, a najmocniej odczuwała je ludność zamieszkująca tereny przygraniczne. W wioskach pomiędzy Gruzją a Osetią Południową (Zemo, Nikozi, Khuiti, Eredi, Dvani) niejednokrotnie miały miejsce groźne zdarzenia: strzelanie, posługiwanie się granatnikami oraz ostrzały morderstwa (EUMM Press Releases, 2008c; EUMM Press Releases, 2009h; Rada Europy, 2009b).

W większości przypadków incydenty z wykorzystaniem broni palnej i granatników były skierowane bezpośrednio w Misję EUMM. Wyróżnić można incydent strzelecki w pobliżu Pakhulani (ABL z Abchazją), w którym zginął gruziński policjant podczas prowadzenia śledztwa. Kiedy obserwatorzy udali się na miejsce, rozpoczęto dalszy ostrzał w okolice, w której znajdował się patrol EUMM. Natomiast na północ od Dvani, w pobliżu ABL z Osetią Południową, miały miejsce eksplozje ładunków wybuchowych nieopodal gruzińskiego samochodu policyjnego. Druga eksplozja w tym miejscu była skierowana na zespół reagowania Misji (EUMM Press Release, 2008a; EUMM Press Release, 2008b; EUMM Press Release, 2009b).

Prócz groźnych incydentów problem dla ludności pogranicza stanowiła nieoznakowana linia graniczna. Zdarzały się przypadkowe przekroczenia granicy przez zamieszkującą pobliskie tereny ludność. Były one w niemalże wszystkich przypadkach spowodowane wykonywaniem prac terenowych. Początkowo podejście strony abchaskiej i południowoosetyjskiej było dość agresywne i charakteryzowało się aresztowaniem wszystkich osób przekraczających granicę w sposób niedozwolony. W 2009 roku strona osetyjska aresztowała i przetrzymywała 16 obywateli Gruzji (drwali) ze względu na przekroczenie linii granicznej o około 30–50 metrów, które spowodowane było wycinką drzew. Misja stanowczo zaznaczyła, że wszelkie działania przeciwko tym osobom powinno mieć charakter administracyjny, a nie karny. Na posiedzeniu IPRM w dniu 24 sierpnia 2010 roku zarówno strona gruzińska, jak i południowoosetyjska zgodziły się na propozycję EUMM, by nie zatrzymywać osób, które przypadkowo przekraczają ABL w celu przesłuchiwania, a natychmiast zawrócić te osoby na terytoria bezpieczne. Rozwiązanie to zmniejszyło znacznie napięcia, lecz nie zagwarantowało społeczności pogranicza pełnego bezpieczeństwa podczas wykonywania codziennych prac terenowych (EUMM Press Release, 2009d; EUMM Press Release, 2009g).

Poczucie bezpieczeństwa dla społeczności pogranicza jest trudne do osiągnięcia także ze względu na stopniowe wyznaczanie linii granicznej przez drugą stronę konfliktu, poprzez wznoszenie nowych ogrodzeń oraz tablic, przy jednoczesnym „przesuwaniu” granicy. Prace rozgraniczające dostrzega się od 2010 roku w Kvemo, Nikozi, Zemo, Ditsi, Arbo i Kordi (region Shida Kartli). Powyższe działanie doprowadziło do napięć negatywnie wpływających na swobodę przemieszczania się społeczności lokalnej oraz do wystąpienia przypadków podziału ziem społeczności pogranicza. Podaje się, że w listopadzie 2018 roku pojawiło się prawie 400 metrów nowych ogrodzeń wzdłuż ABL z Osetią Południową (EUMM Press Release, 2009).

Swoboda przemieszczania się została ograniczona poprzez zamknięcie dwóch przejść granicznych: Nabakevi-Khurcha i Meore Otobaia-Orsantia, znajdujących się wzdłuż administracyjnej linii granicznej z Abchazją. Taka decyzja była sprzeczna ze zobowiązaniami stron na rzecz stabilizacji sytuacji pokonfliktowej, poprawy warunków życia ludności dotkniętej konfliktem oraz sprzeczna z wysiłkami na rzecz normalizacji sytuacji. Unia Europejska zwywała do utrzymania otwarcia przejść granicznych w celu zapewnienia

swobody przemieszczania się, w tym przejść humanitarnych. Sytuację graniczną śledziła także zwiększona liczba patroli EUMM, jednak przejścia pozostały zamknięte (EUMM Press Release, 2017a).

Przez pierwsze kilka lat od zakończenia konfliktu dochodziło także do przemieszczania się oddziałów rosyjskich na terenie Gruzji. Celem takich działań było stworzenie na terenie Gruzji punktu kontrolnego rosyjskich wojsk. Początkowo punkt został umieszczony w wiosce Perevi. Krok ten w sposób znaczny ograniczył swobodę przemieszczania się społeczności lokalnej, a także był niezgodny z postanowieniami porozumienia Sarkozy–Miedwiediew oraz instrumentami prawa międzynarodowego. Misja poprzez mechanizm IPRM nalegała, aby punkt kontrolny znajdował się poza granicą administracyjną Gruzji i Osetii Południowej. W wyniku rozmów rosyjski punkt został rozebrany i cofnięty o około trzy kilometry do nowego punktu – Singauri, znajdującego się po drugiej stronie administracyjnej linii granicznej. EUMM wyraziło zadowolenie, gdyż powyższe działanie przyczyniło się do łatwiejszego przemieszczania się ludności oraz umożliwiło społeczności lokalnej bezpieczne funkcjonowanie, jednakże w wyniku wcześniejszego stacjonowania wojsk wioskę opuściło wiele osób (EUMM Press Release, 2008e; EUMM Press Release, 2008g).

Przedstawiciele Misji w swoich wypowiedziach wielokrotnie wyrażali głębokie zaniepokojenie, w szczególności celowymi eksplozjami wymierzonymi w osoby wykonujące obowiązki służbowe oraz otwarcie wskazywali, że incydenty graniczne są nie do przyjęcia. Dla każdego z powyższych aspektów płaszczyzną porozumienia stawały się spotkania w ramach mechanizmu IPRM. Uczestniczą w nich zwykle przedstawiciele strony abchaskiej lub osetyjskiej (w zależności czy spotkanie odbywa się w Gali, czy w Ergneti), przedstawiciele OBWE, rządu gruzińskiego oraz rządu rosyjskiego, natomiast koordynuje je szef EUMM. Uczestnicy spotkań zapoznają się z incydentami oraz starają się rozwiązać je w sposób zapewniający stabilizację sytuacji pokonfliktowej. Omawiane kwestie dotyczą: sytuacji więźniów; osób zatrzymanych, w tym nieletnich; osób aresztowanych; bezpieczeństwa lokalnych rolników; stosowanych środków bezpieczeństwa; projektów dotyczących dostępu do wody i gazu dla ludności; podniesienia bezpieczeństwa przejścia linii granicznej (w związku z odwiedzaniem cmentarzy, rodzin, szpitali, dojściem do szkół); przemytu substancji radioaktywnych; dokumentów

osobistych lokalnej ludności; ćwiczeń wojskowych; sytuacji we wsiach pogranicza; instalacji nowych ogrodzeń; ogólnego wzrostu liczby zdarzeń i ich przyczyn, a także sposobów normalizacji sytuacji. Poprzez linię mechanizmu IPRM Misja regularnie kontaktuje się ze Strażą Graniczną Federacji Rosyjskiej i władzami Osetii Południowej, aby dzielić się informacjami na temat bieżących zdarzeń. Według EUMM tylko przez regularne spotkania sytuacja na administracyjnych liniach granicznych ma szansę na trwałą stabilizację (EUMM Press Release, 2009f; EUMM Press Release, 2011b; EUMM Press Release, 2013c).

Współpraca Misji EUMM Gruzja z podmiotami politycznymi

Obserwatorzy Misji, w celu wypełnienia punktów porozumienia Sarkoży-Miedwiediew, współpracują z gruzińskimi podmiotami politycznymi, podmiotami unijnymi oraz przedstawicielami strony rosyjskiej, abchaskiej i południowoosetyjskiej. Współpraca pomiędzy przedstawicielami Misji (głównie szefem Misji) a gruzińskimi podmiotami politycznymi (prezydentem oraz rządem) polega na wzajemnym przekazywaniu kluczowych informacji. EUMM informuje prezydenta Gruzji oraz rząd o istotnych kwestiach związanych z funkcjonowaniem społeczności pogranicza, osób wewnątrznie przesiedlonych oraz bezpieczeństwem administracyjnej linii granicznej. Współpraca nierzadko rozszerza się na wspólne opracowywanie planu działania, w reakcji na poczynania strony rosyjskiej, abchaskiej i południowoosetyjskiej. Występują wzajemne zależności, które wynikają z charakteru pracy – rząd nakreśla szefowi Misji kierunki polityki zagranicznej kraju, natomiast otrzymuje od Misji zalecenia, których wypełnienie jest znaczące dla bezpieczeństwa państwa oraz ludności pogranicza. Ważnym porozumieniem wzmacniającym zależność tych podmiotów było podpisane w 2009 roku „Memorandum of Understanding”, określające ochronę linii granicznych przed ruchem sił gruzińskich w pobliżu ABL. W związku z powyższym gruzińskie władze zobligowały się do każdorazowego informowania Misji o ruchu swoich sił zbrojnych. Przepływ informacji na temat ruchu wojsk jest niezwykle istotny ze względu na obowiązek wywiązania się przez Gruzję z sześciopunktowego porozumienia (EUMM Press Release, 2009a).

Płaszczyzną kontaktów pomiędzy obserwatorami Misji a przedstawicielami rządu Rosji, Abchazji i Osetii Południowej jest IPRM. EUMM czynnie

uczestniczy w przekazywaniu istotnych informacji *de facto* rządowi stron konfliktu. Obserwatorzy wychodzą z założenia, że kontynuacja dialogu jest jedyną „drogą” dla poprawy sytuacji, a rozmowy traktują jako obowiązek wobec ludności cywilnej narażonej na problemy pokonfliktowe. W przypadku trudnej sytuacji IPRM umożliwia Misji wzywianie stron konfliktu do rozpoczęcia otwartej dyskusji. W momentach wymagających większego zaangażowania przedstawiciele EUMM biorący udział w spotkaniach IPRM starają się znaleźć rozwiązania dla trudnych sytuacji. Podczas spotkań IPRM uczestnicy wspólnie omawiają wiele kwestii, między innymi: sprawy dotyczące zatrzymań, zaginionych oraz poszukiwanych osób; kwestie praworządności, naruszenia praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarne; ułatwień w dostępie do gruntów rolnych po obu stronach ABL; zmian w nauczaniu w szkołach (głównie w aspekcie języka gruzińskiego); incydentów na linii granicznej oraz informują o nadchodzących wydarzeniach. W przypadku nieprzewidzianych zdarzeń zagrażających w sposób szczególny sytuacji pokonfliktowej, odbywają się w ramach IPRM nadzwyczajne spotkania współorganizowane przez Szefa Misji oraz specjalnego przedstawiciela ONZ na Kaukazie Południowym (EUMM Press Release, 2009c; EUMM Press Release, 2013b; EUMM Press Release, 2016; EUMM Press Release, 2017b).

Współpraca realizowana jest także poprzez dwustronne kontakty szefa Misji oraz polityków i przedstawicieli służb gruzińskich. Jak wynika z komunikatów prasowych, Eric Høeg – obecny szef Misji EUMM, jako jeden z nielicznych dotychczasowych szefów Misji prowadził intensywne relacje z gruzińskimi przedstawicielami, tym istotniejsze jest występowanie patrolu „dyplomatycznego”, realizującego kierunki określone przez szefa Misji. Uczestnicy spotkań w każdym przypadku wyrażali wdzięczność oraz podkreślali znaczenie Misji dla utrzymania zaufania społeczności międzynarodowej oraz jej wkład w bezpieczeństwo i stabilność terenów przygranicznych. Omawiano dynamikę konfliktu i ostatnie zdarzenia na administracyjnej linii granicznej, a także rozmawiano o sposobach poprawy relacji ze stronami konfliktu (EUMM Press Release, 2018a; EUMM Press Release, 2018b; EUMM Press Release, 2018c; EUMM Press Release, 2019a).

Jedną z wielu sytuacji wymagających interwencji Misji EUMM i wymiany poglądów z rządem była kwestia niewybuchów. Jak się okazało, na terenie

opuszczonym przez wojska rosyjskie występowały materiały wybuchowe i choć szybki powrót ludności był pożądanym, to kwestia ta musiała pozostać rozwiązana jeszcze przed powrotem ludności. W tym celu rząd wraz z EUMM zajmował się oczyszczeniem terenu z pozostałości wojennych oraz informowaniem ludności o zagrożeniu związanym z niewybuchami (EUMM Press Release, 2008d; EUMM Press Release, 2008f).

Misja EUMM uzyskuje również wsparcie od podmiotów zewnętrznych oraz od rządów państw członkowskich UE. Wyróżnić tutaj można na przykład przyjazd hiszpańskiego ministra spraw wewnętrznych w 2008 roku. Miguel Angel Moratinos złożył wizytę obserwatorom w biurze terenowym na terenie miasta Poti. Celem wizyty było ukazanie wsparcia rządu hiszpańskiego dla pracy obserwatorów. EUMM odwiedził także premier Republiki Litewskiej Saulius Skvernelis, zastępca asystenta sekretarza Departamentu Stanu USA ds. Europy Wschodniej i Kaukazu George Kent oraz przewodniczący OBWE i minister spraw zagranicznych Słowacji Miroslav Lajčák (EUMM Press Release, 2018d; EUMM Press Release, 2018e; EUMM Press Release, 2019b).

Zaangażowanie stron we wspólne rozwiązywanie incydentów i dbanie o stabilizację i normalizację sytuacji, a także o zachowanie bezpieczeństwa obszarów przygranicznych funkcjonuje w sposób prawidłowy i sprawdza się w momentach krytycznych. Rosyjska obecność wojskowa w Abchazji i Osetii Południowej narusza prawo międzynarodowe i zobowiązania podjęte przez Rosję na mocy porozumienia z 12 sierpnia 2008 roku, tym istotniejszy jest fakt występowania ciągłych prac nad poprawą sytuacji pokonfliktowej.

Współpraca Misji EUMM Gruzja ze społecznością lokalną oraz organizacjami pozarządowymi

Misja EUMM współpracuje ściśle ze społecznością lokalną oraz organizacjami pozarządowymi. Jest łącznikiem między dotkniętą konfliktem społecznością a rządem i władzą lokalną okupowanych terytoriów. Funkcje łącznika ułatwia EUMM kontakt, jaki obserwatorzy posiadają z organizacją pozarządową „For Better Future”, mającą siedzibę w osadzie Tserovani. Organizacja ta stanowi nieocenione źródło informacji. Członkowie Misji monitorują funkcjonowanie osad, które zamieszkują osoby wewnętrznie przesiedlone, czuwają nad bezpieczeństwem, jak również starają się zacieśniać obustronne relacje i budować zaufanie. Często jednak współpraca nie

wynika bezpośrednio z patrolowania osad, gdyż obserwatorzy nie przebywają w nich nieprzerwanie (jak w przypadku pogranicza), a jedynie odwiedzają je regularnie po to, aby zaobserwować zmiany, wyciągnąć wnioski na temat panującej sytuacji oraz podjąć ewentualne działania na rzecz poprawy życia osób przesiedlonych. Organizacja „For Better Future” jest w tym wypadku płaszczyzną wymiany informacji najczęściej dotyczących obecnych problemów występujących w osadach oraz sytuacji ludności żyjącej na terenach okupowanych. Informacje odnoszące się do codziennego życia osób zamieszkujących tereny okupowane nie są osiągalne dla obserwatorów w sposób bezpośredni, ze względu na posiadanie przez Misję mandatu jedynie na terytorium obejmującym Gruzję (z wyłączeniem terenów spornych). Można powiedzieć, że w ten sposób ukształtowany został wewnętrzny „system” przepływu istotnych informacji, który wspiera osoby wewnętrznie przesiedlone, osoby żyjące na pograniczu oraz na terenach okupowanych.

Prócz wsparcia ściśle skierowanego na społeczność lokalną obserwatorzy biorą czynny udział w wydarzeniach dotyczących całej społeczności gruzińskiej, z naciskiem na aktywność w miejscach najbardziej potrzebujących pomocy. Aktywność realizowana jest przede wszystkim przez zespół „dyplomatyczny” EUMM i dotyczy kwestii związanych z prawami człowieka, Unią Europejską, a także społeczną aktywizacją i rozwojem.

Jednym z szeroko promowanych przez EUMM wydarzeń było świętowanie 60-tej rocznicy Deklaracji Praw Człowieka ONZ. Obserwatorzy Misji EUMM Gruzja zaangażowali się również w Święto Europy, a także zorganizowali koncerty i rozmowy edukacyjne w związku z polską prezydencją w Unii Europejskiej. Członkowie Misji podejmowali także działania ukazujące zrozumienie dla tragedii, jaką przeżyli ludzie dotknięci konfliktem, biorąc aktywnie udział w Międzynarodowym Dniu Zaginionych. Nieformalnym zadaniem obserwatorów jest szerzenie wartości uznawanych za szczególnie istotne dla ludzi, którzy zostali niejednokrotnie ich pozbawieni. W wyniku wojny ludność doznała wielu krzywd w postaci gwałtów i innej przemocy fizycznej. Co więcej, społeczeństwo gruzińskie wciąż posiada silny akcent dominacji mężczyzn w życiu społecznym, z niższą rolą kobiet i w praktyce z mniejszą liczbą ich praw w życiu społecznym. Z tych właśnie powodów EUMM w sposób wyjątkowy angażuje się w kampanię „16 dni Aktywizacji Przeciwko Przemocy”. Obserwatorzy prowadzą także aktywność na rzecz

kobiet w związku z globalną kampanią „Balance For Better”, która odbywa się jednocześnie z Międzynarodowym Dniem Kobiet. Dla obserwatorów poczucie bezpieczeństwa oraz świadomość stabilizacji konfliktu wśród najmłodszych jest kluczowa. Z potrzeby pogłębiania tych odczuć obserwatorzy w biurze terenowym miasta Mcheta przeprowadzili konkurs dla dzieci, których zadaniem było wyrażenie swojego spojrzenia na pracę obserwatorów (EUMM Press Release, 2008h; EUMM Press Release, 2009e; EUMM Press Release, 2011a; EUMM Press Release, 2011c; EUMM Press Release, 2013a; EUMM Press Release, 2017c).

Wydaje się, że działalność Misji na rzecz społeczności dotkniętej konfliktem ma mniejsze znaczenie niż zaangażowanie, jakie obserwatorzy podejmują w związku z zachowaniem bezpieczeństwa na administracyjnej linii granicznej. Należy jednak pamiętać, że osoby wewnątrznie przesiedlone oraz ludność żyjąca na pograniczu polegają na obecności obserwatorów w ich życiu społecznym. Działalność Misji trafia do szerokiego grona odbiorców w różnym wieku, najczęściej do dzieci i młodzieży, co w efekcie może zwiększyć świadomość społeczną dotyczącą występujących problemów oraz sposobów, w jaki należy je rozwiązywać.

EUMM Gruzja – oczekiwania a realia

Przeszkody w działaniach Misji EUMM Gruzja

Za największą przeszkodę utrudniającą działalność Misji można uznać brak zezwolenia na stacjonowanie patroli granicznych na obszarze Abchazji i Osetii Południowej. Powyższa sytuacja powstała w wyniku błędnie sformułowanego porozumienia „trzy punktowego”, uzupełniającego porozumienie Sarkozy-Miedwiediew. Misja EUMM nie może obserwować terenu w miejscach, w których druga strona konfliktu nie wykazuje chęci współpracy. Przeciwwstawienie się mogłoby doprowadzić do tragicznych skutków. Patrole zbliżają się do punktów kontrolnych w przyjazny sposób, starając się każdorazowo nawiązać kontakt i wyjaśnić zakres mandatu. Przez cały dotychczasowy okres funkcjonowania Misji przedstawiciele Abchazji i Osetii Południowej nie byli zainteresowani zapewnianiem obserwatorom dostępu do terenów znajdujących się pod ich kontrolą. Powyższa kwestia do dziś uniemożliwia udzielenie pomocy ludności pogranicza zamieszkującej drugą stronę linii

granicznej oraz osłabia pozycję Misji jako jedynej struktury dbającej o zachowanie bezpieczeństwa na tym obszarze. Można posunąć się do stwierdzenia, że ze względu na jednostronne stacjonowanie oraz jednostronny kontakt z ludnościami pogranicza, realizacja mandatu Misji może nie przebiegać efektywnie. Obserwatorzy nie mają zapewnionej swobody podczas zbierania materiałów dowodowych, a jedynie opierają się na komunikatach przedstawicieli stron konfliktu.

Nie ulega wątpliwości, że znaczną przeszkodą w działalności Misji są incydenty powodowane przez stronę rosyjską, abchaską i południowoosetyjską. EUMM realizując swój mandat dba o normalizację i stabilizację sytuacji na obszarze pogranicza oraz o bezpieczeństwo społeczności zamieszkującej ten obszar. Zadanie to jest utrudniane przez liczne, niebezpieczne incydenty, w których giną osoby pochodzenia gruzińskiego oraz przez inne zdarzenia, które naruszają prawa społeczności lokalnej i międzynarodowe ustalenia. Ich występowanie powoduje zmianę charakteru Misji na działalność silnie reaktywną. Zadania w znacznej mierze oscylują wokół reagowania na prowokacje stron oraz na rozwiązywanie spraw naruszających prawa ludności pogranicza, a w mniejszym stopniu na poprawę obustronnych kontaktów i tworzenie trwałej stabilizacji.

Za kolejną przeszkodę w działalności Misji można uznać niezajomość języka gruzińskiego przez obserwatorów. Nie bez powodu jedną z zasad prawidłowego funkcjonowania Misji jest umiejętność mówienia w języku ludzi zamieszkujących monitorowany obszar. Znajomość języka umożliwiłaby obserwatorom pewną swobodę w wykonywaniu pracy, nie wykluczając przy tym zachowania trybu pracy. Dzięki znajomości języka obserwatorzy posiadaliby większą „przestrzeń” do wykorzystywania swoich kompetencji miękkich. Ze względu na długość trwania misji (minimum rok, często mandat zostaje przedłużany na kolejny rok lub dwa lata) powinny zostać wdrożone obowiązkowe warsztaty rozwijające umiejętność rozmowy w języku gruzińskim. Chociaż podręcznik dla obserwatorów zaznacza, że korzystanie z pomocy tłumaczy stanowi część praktyki oraz wyznacza zasady obowiązujące podczas przeprowadzania takich wywiadów, to umiejętność rozmowy w języku społeczności lokalnej byłaby nieoceniona dla praktyki zbierania wywiadów oraz udzielania ukierunkowanej pomocy.

Rezultaty działań Misji EUMM Gruzja

Analizując rezultaty działalności Misji EUMM należy stwierdzić, że odegrała ona pozytywną rolę z punktu widzenia bezpieczeństwa administracyjnej linii granicznej oraz terenów pogranicza. Misja, stojąc na straży przestrzegania przez strony sześciopunktowej umowy Sarkozy-Miedwiediew, w każdej chwili wykazywała gotowość do monitorowania, zgłaszania i usuwania występujących między stronami konfliktu napięć. Co więcej, obserwatorzy przestrzegali wartości Unii Europejskiej i realizowali jej linię polityczną utrzymania integralności terytorialnej Gruzji. Aktywność Misji mieściła się w ramach porozumienia zawartego między trzema prezydentami 8 września 2008 roku. Najważniejsze postanowienia, a więc zaprzestanie przemocy zbrojnej, stabilizacja i normalizacja sytuacji oraz przestrzeganie praw człowieka, są częściowo przestrzegane. Bez wątpienia dzięki wdrożeniu odpowiednich instrumentów (głównie mechanizmu IPRM) Misja przyczyniła się do utrzymania stanu zamrożenia konfliktu gruzińsko-osetyjskiego oraz gruzińsko-abchaskiego (Ciupiński, 2011, s. 143).

Sytuacja w regionie w 2019 roku

Na administracyjnej linii granicznej oraz na terenach przygranicznych wciąż zdarzają się incydenty zaburzające stabilizację i generujące napięcia między stronami konfliktu. Głównie dotyczą one ograniczania swobody przemieszczania się ludności w postaci przypadków przetrzymywania osób, które przypadkowo przekroczyły linię graniczną i nie stanowią zagrożenia dla normalizacji sytuacji pokonfliktowej. Liczba zdarzeń niebezpiecznych zagrażających życiu ludności lub obserwatorów przez ostatnie lata uległa zmniejszeniu. Występują wciąż przypadki strzelania z broni palnej przez podmioty okupujące tereny, wobec czego zarówno Unia Europejska, jak i Misja, wyrażają obawy i każdorazowo wzywają strony konfliktu do zachowania spokoju oraz do pracy na rzecz ustabilizowania stosunków. Ze względu na całokształt sytuacji podmioty polityczne Gruzji oraz Unii Europejskiej wciąż popierają budowanie pokoju i rozwiązywanie dyplomatycznie konfliktów w Gruzji oraz na granicy administracyjnej tak, aby sytuacja pokonfliktowa jak najmniej zagrażała bezpieczeństwu ludności.

Perspektywy funkcjonowania Misji EUMM Gruzja

Perspektywy funkcjonowania Misji wydają się być zależne od kilku następujących zmiennych: sytuacji w zakresie bezpieczeństwa na administracyjnej linii granicznej oraz terenie przygranicznym; efektywności Misji w dalszych działaniach na rzecz stabilizacji oraz od zachowania stron konfliktu – Rosji, Abchazji i Osetii Południowej.

Najbardziej prawdopodobnym scenariuszem rozwoju wydarzeń może być dalsza normalizacja stosunków i utrzymywanie obecnego poziomu bezpieczeństwa – z mniejszą liczbą incydentów oraz dzięki temu pogłębianie współpracy między stroną gruzińską a stroną rosyjską, abchaską i południowoosetyjską. Wpływ obserwatorów na sytuację po drugiej stronie linii granicznej pozostałby ograniczony, tak samo możliwości zbierania wywiadów i wsparcia społeczności lokalnej. Jednocześnie stosunki polityczne utrzymywałyby się na podobnym poziomie kształtowanym przez mechanizm IPRM, a wyznaczone ABL przebiegałoby w sposób dotychczas ustanowiony, wzmacniając status okupowanych terytoriów (Cichocki, 2009, s. 22).

Wnioski

Nie ulega wątpliwości, że Misja odgrywa pozytywną rolę z punktu widzenia bezpieczeństwa administracyjnej linii granicznej i terenów pogranicza, a stojąc na straży przestrzegania porozumienia przyczynia się do stabilizacji regionu oraz wpływa na utrzymanie zamrożenia konfliktu gruzińsko-osetyjskiego oraz gruzińsko-abchaskiego. Powyższy stan został osiągnięty w wyniku przeszło 11 lat pracy obserwatorów na rzecz wypełniania punktów porozumienia oraz starań o bezpieczeństwo i przestrzeganie przez strony konfliktu praw społeczności pogranicza. Do powyższych kwestii przyczyniły się głównie patrole terenowe, monitorujące sytuację graniczną przez wszystkie dni w roku. Pomimo porozumienia z 12 sierpnia 2008 roku oraz licznych działań zapobiegawczych realizowanych przez członków Misji, wciąż występują incydenty zagrażające życiu oraz naruszające stabilizację regionu. Wydaje się, że dopóki obszary Abchazji i Osetii Południowej będą występować poza obszarami Gruzji, należy brać pod uwagę nie tylko zdarzenia graniczne wynikające z ograniczeń praw ludności, ale również możliwość narastania negatywnych odczuć społeczności pogranicza, dlatego istotne

jest stanie na straży wszystkich elementów zawartych w porozumieniu tak, aby liczba ograniczeń praw oraz pojawiających się incydentów pozostała jak najmniejsza.

Najważniejsze postanowienia, a więc zaprzestanie przemocy zbrojnej, stabilizacja i normalizacja sytuacji oraz przestrzegania praw człowieka, są w znacznym stopniu zapewnione. Jak już zostało zauważone, perspektywy funkcjonowania Misji wydają się być zależne od sytuacji w zakresie bezpieczeństwa na administracyjnej linii granicznej, efektywności Misji w dalszych działaniach na rzecz stabilizacji oraz od zachowań stron konfliktu. Trudno więc jednoznacznie określić kształt przyszłych relacji, pozostaje mieć nadzieję na dalszą normalizację sytuacji pokonfliktowej i utrzymanie przynajmniej obecnego poziomu bezpieczeństwa. Mandat Misji został określony do grudnia 2020 roku. Aby przeciwdziałać nieakceptowanym działaniom strony rosyjskiej, abchaskiej i południowoosetyjskiej, niezbędne pozostaje dalsze funkcjonowanie Misji w kształcie dotychczas występującym. Obecność wszystkich patroli jest istotna, a obserwatorzy stanowią obecnie część krajobrazu powojennego społeczności przygranicznej oraz osób wewnątrznie przesiedlonych.

MGR JULIA KOŁODZIEJSKA

Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Batorego 39L, 87-100 Toruń
kolodzieska.julia94@gmail.com

Bibliografia

- Adamczewski, P. (2010). *Konflikty na Kaukazie Południowym*. Poznań: UAM.
- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. (2009). *Rok po wojnie rosyjsko-gruzińskiej. Stan realizacji porozumień Sarkozy – Miedwiediew z 12 sierpnia 2008 roku oraz 8 września 2008 roku*. Pobrane z <https://www.bbn.gov.pl/pl/prace-biura/publikacje/analizy-raporty-i-nota/1804,Rok-po-wojnie-rosyjsko-gruzińskiej-Stan-realizacji-porozumien-Sarkozy-Miedwiediew.html>.
- Blank, S. (2008). Georgia: The war Russia lost. *Military Review*, 88 (6), 39–46.
- Cichocki, B., Kreczmańska, A., Madej, M., Terlikowski, M., Wyciszkievicz, E., Kulesa, Ł. (2009). Business as Usual? Consequences of the Russian-Georgian Conflict, *Polski Instytut Spraw Międzynarodowych*, 11, 31–55.

- Ciupiński, A. (2011). *Realizacja Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej na obszarze poradzieckim*. W: A. Bryc, A. Legucka, A. Włodkowska-Bagan (red.). *Bezpieczeństwo obszaru poradzieckiego: księga poświęcona pamięci profesora Kazimierza Malaka*. Warszawa: Difin.
- Council of Europe. (2009). *Handbook for Union Monitoring Mission in Georgia*. Pobrane z <https://rm.coe.int/16806f11b1>.
- Council of the European Union. (2008). *General Affairs and External Relations*. Pobrane z http://eeas.europa.eu/archives/delegations/georgia/documents/eu_georgia/13august2008_en.pdf.
- EUMM Mission. (2019a). *EUMM mandate*. Pobrane z https://www.eumm.eu/en/about_eumm/mandate.
- EUMM Mission. (2019b). *FactSheet and figures. European Union Monitoring Mission in Georgia*. Pobrane z https://eumm.eu/en/about_eumm/facts_and_figures.
- EUMM Press releases. (2008a). *EUMM condemns attack in Dvani*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/29/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008b). *EUMM condemns shooting incydent near Pakhulani*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/105/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008c). *EUMM expresses concern about deployment of new Georgian police vehicles*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/668/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008d). *EUMM warns of the danger of unexploded ordnance*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/94/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008e). *EUMM welcomes dismantling of Perevi check point*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/526/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008f). *Spanish Foreign Minister Moratinos to visit EUMM Field Office in Poti*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/95/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008g). *The EUMM calls on the Russian government to withdraw its units from the Perevi checkpoint without delay*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/529/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2008h). *The EUMM marks the 60th Anniversary of the United Nations Declaration on Human Rights*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/514/?year=2008&month=12.
- EUMM Press releases. (2009a). *EUMM and Georgian Ministry of Defence sign Memorandum of Understanding*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/796/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2009b). *EUMM express concern at firing in the vicinity of its patrol near Odzisi*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/803/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2009c). *EUMM expresses profound concern over the detention of four under aged Georgian citizens by the de facto South Ossetian authorities*. Pobrane

- z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1724/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2009d). *EUMM follows up on 16 Georgian citizens recently arrested by Russian Border Guards*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1700/?year=2009&month=1.
- EUMM Press releases. (2009e). *EUMM marks EU day with photo exhibition*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1263/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2009f). *EUMM „latest case undercores need for progres on incident prevention mechanism”*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1111/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2009g). *EUMM welcomes the Release of the 16 Georgian woodcutters arrested on 25 October*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1714/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2009h). *On anniversary of inital withdrawal*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1804/?year=2009&month=12.
- EUMM Press releases. (2010). *EUMM look into claims of demarcation works in Shida-Kartli region*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/2315/?year=2010&month=12.
- EUMM Press releases. (2011a). *Children on EUMM*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/2823/?year=2011&month=12.
- EUMM Press releases. (2011b). *EUMM comments on serious incident that took place on 18 May 2011*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/2692/?year=2011&month=12.
- EUMM Press releases. (2011c). *Polish music connects the people*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/2815/?year=2011&month=12.
- EUMM Press releases. (2013a). *EUMM Acting Head of Mission comments on International Day of the Disappeared*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/3970/?year=2013&month=12.
- EUMM Press releases. (2013b). *Press Communiqué of the Co-Chairs of Geneva Discussions*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/3896/?year=2013&month=12.
- EUMM Press releases. (2013c). *38th IPRM meeting takes place in Ergneti*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/4039/?year=2013&month=12.
- EUMM Press releases. (2016). *Head of Mission addresses the OSCE Forum for Security Co-operation (FSC) Security Dialogue on EUMM’s contribution to stability in Georgia*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/5575/?year=2016&month=12.
- EUMM Press releases. (2017a). *EUMM participates in 42nd meeting of Gali IPRM*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/5726/?year=2017&month=12.

- EUMM Press releases. (2017b). *Press Communiqué of Co-Chairs of Geneva International Discussions*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/5805/?year=2017&month=12.
- EUMM Press releases. (2017c). *The EU Monitoring Mission marks 16 Days of Activism against Gender Based Violence*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6087/?year=2017&month=12.
- EUMM Press releases. (2018a). *Erik Høeg, the Head of the EU Monitoring Mission, met with the Chairperson of the European Integration Committee*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6153/?year=2018&month=12.
- EUMM Press releases. (2018b). *Erik Høeg, Head of the EU Monitoring Mission, met with the Chairperson of the Parliament*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6161/?year=2018&month=12.
- EUMM Press releases. (2018c). *Head of the European Union Monitoring Mission in Georgia meets with the Head of the State Security Service of Georgia*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6145/?year=2018&month=12.
- EUMM Press releases. (2018d). *The Prime Minister of the Republic of Lithuania visits the European Union Monitoring Mission in Georgia*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6159/?year=2018&month=12.
- EUMM Press releases. (2018e). *US State Department Deputy Assistant Secretary for Eastern Europe and the Caucasus visited the EU Monitoring Mission*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6471/?year=2018&month=12.
- EUMM Press releases. (2019a). *Erik Høeg, Head of the EU Monitoring Mission, meets with the President of Georgia*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6538/?year=2019&month=5.
- EUMM Press releases. (2019b). *OSCE Chairperson in Office and Minister of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic visited the EU Monitoring Mission*. Pobrane z https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6573/?year=2019&month=5.
- Horbaĵ, I. (2008). Stanowisko UE i Rosji wobec konfliktu w Gruzji w sierpniu 2008. *Zeszyty Naukowe*, 22, 30–45.
- Jadi, D. (2011). The CSPD in practise. EUMM Gruzja. *CERPESC*, 13 (02), 1–33.
- Janicki, K. (2009). *Źródła nienawiści. Konflikty etniczne w krajach komunistycznych*. Warszawa: Erica.
- Legucka, A. (2013). *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*. Warszawa: Difin.
- Liedel, K., Marszałek-Kawa, J., Wudarski, Sz. (red.). (2006). *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J. (2003). *Procesy integracyjne w Europie po II wojnie światowej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Plecka, D. (red.). (2018). *Leksykon wiedzy politologicznej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Potyrała, A. (2010). *Unia Europejska wobec nowych tworców państwowych (Causus Kosowa, Abchazji i Osetii Południowej)*. Poznań: UAM.

- Rada Europy. (2009a). *Sprawozdanie na temat sytuacji w zakresie praw człowieka na obszarach dotkniętych konfliktem w Gruzji*. Pobrane z https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d0d63.
- Rada Europy. (2009b). *Sprawozdanie na temat sytuacji w zakresie praw człowieka na obszarach dotkniętych konfliktem w Gruzji. Trzeci raport (lipiec – wrzesień 2009)*. Pobrane z <https://rm.coe.int/09000016805d0453>.
- Raport w sprawie konfliktu w Gruzji. Niezależna Międzynarodowa Misja wyjaśniająca w sprawie konfliktu w Gruzji. 2010. *Przegląd Polityczny*, 1 (25), s. 70–108.
- Raubo J. (2011). Wpływ doświadczeń z konfliktu gruzińsko-rosyjskiego z 2008 roku na wizję współczesnego bezpieczeństwa międzynarodowego. Wybrane płaszczyzny. *Przegląd Strategiczny*, 2, 115–131.
- Urbański, M. (2016). *Wojna sierpniowa Gruzji z Federacją Rosyjską w 2008 roku – implikacje międzynarodowe*. W: T. Kubaczyk, M. Żyła (red.). *Ład międzynarodowy w XXI wieku (159-169)*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Wojtasiewicz, W. (2010). Strategiczne następstwa konfliktu gruzińsko-rosyjskiego w wymiarze regionalnym i globalnym, *Międzynarodowy Przegląd Polityczny*, 1 (25), 48–69.